

הלכות יום הכיפורים סימן תריד

תריד דיני סיכה ונעילת הסנדל, ובו ד' סעיפים:

עח באר הגולה

א ברייתא יקא ע"ז
ב כן פרש הר"ש
שם ג הרי"ף וה"ש
מסקנא דקמרא
ע"ז ד משנה שם
ע"ג והר"ב אליעזר
ה הסמכת הפוסקים
ו רמב"ם בפרק ג
מדין חטיה, רבנו
רוחם ז רמב"ם
שם והשור מה
דשמואל שם

א *אסור לסוף אפלו מקצת גופו, (א) ונאפלו אינו אלא להעביר (ב) ההקמא. אבל אם הוא חולה, כנאפלו אין בו סכנה, או שיש לו (ב) חטטין בראשו, מתר: ב [*] *אסור לנעל (ג) סנדל או מנעל (ג) של עור. אפלו (ד) קב הקטע וכיוצא בו, אפלו של עין ומחפה עור, אסור. (ה) אבל של גמי או של קש (ו) *או של בגד או של שאר מינים, (ז) מתר *אפלו לצאת בהם (ח) לרשות הרבים: ומתר לעמוד על (ג) כרים וקטנות (ט) של עור, ומכל מקום (ד) הפחמיר תבוא עליו ברכה (מדכי דיומא ותה"ד סימן קמט): ג' ה'חיה, (י) כל שלשים יום מתרת לנעל את הסנדל, (יא) ה'החולה כיוצא בה אף-על-פי שאין בו סכנה, ויכן מי שיש לו מכה ברגליו: ד' המתר כל אדם (יא) לנעל סנדל מחמת עקרב וכיוצא בו כדי שלא ישכנו, אם מצויים שם עקרבים או דברים הנושכים: הגה ואם ירדו (י) גשמים ורוצה

שערי תשובה

[*] אסור לנעל וכי. וכתב בפמ"א ח"ב סימן כח: כח: כמנעלים של לבדים יש לזר שלא לילך על ט"ב ו"כ, עין לעיל סימן ותקנן שכתבתי דבריו קנה:

באר היטב

(ב) ההקמא. עמ"ש סימן תריג ס"ק א בשם הט"ז דאפלו רחיצה להעביר ההקמא נמי אסור, ומדברי המ"א נראה דמתר בחיציצה להעביר ההקמא, ע"ש: (ג) סנדל. חולצין מנעל מבע"י והולכין לביהכ"נ תוך. וכתב ב"ח: וראיתי מכוזי שהלכו תוך לגמרי כלא פתישוקים. ומ"א וט"ז מתיירין לילך בכתר-שוקים, וכן נוהגין. ועין ט"ז שהאר"ך והעלה דלד"ה אין שום הטר לנעל מנעל אפלו לדבר-מצוה, ובכלבים פתישוקים של בגד או אנפילאות מתר וליה בה ספק קלל, ובעו"ה רבים מהמנו"עם ונאפלו קצת לומדים הולכים ברחוב כמנעלים וקשבים לביהכ"נ הם הולכים ג"כ כמנעלים, רק כשהגיע למקומו חולץ כל זמן שעומד שם ותו לא, ואילו בחשכה יתהלכו ופושעים נקראו אם אינם שומעים לקול מוריהם, עכ"ל. וטע"ס ר' מ"ש: (ג) כרים. ובתפלת י"ח אסור לעמוד על שום דבר, אחרונים: (ד) החממיר. והרדב"ז סימן קצ פתח דאין פאן בית-מחוש אפלו בקשים: (ה) והחולה. והפ"ח החמיר בזה, עין א"י: (ו) גשמים. כתב ט"ז: נראה דבירידת גשמים צריך איסור, אבל אם יש שם בארץ קטש ויט"ס כלי עלמא כפא"קטניס בזה, ע"ש. ומ"א כתב: וצ"ע על מה שמכונה עתה להקל, דאין כל אדם יכול לו מר איסור, וצ"ע ע"ש. ובפרט שלובשין אנפילאות יא"כ אין להם צער בל"ך לילך בטיט ונפש, ולכן יש למחות אם יודע שקבלו, ע"ש:

באר הלכה

* אסור לנעל וכי. ועל"כ צריך לחלוץ מבעוד יום [מ"א], והיגו שגם בזה צריך לתן מעט תוספות קדם בין השמשות כמו באכילה, והוא הדין ברחיצה וסיכה ותשמיש [כ"מ בפמ"ג ופשוט]. פתח הרמב"ם, דאפלו לנעל מנעל ברגל אחד אסור, וכמו שאסור ברחיצה יד אחד: * או של בגד. ואפלו אם הוא עשוי בחמת מנעל ממש בצורתו, כיון שאין בו עור לא למעלה ולא למטה, וכל-שכן פזמקאות שלנו דש"י, מן מוכח מן הפוסקים. ולא העסקתי בעת הפ"ח הפחמיר לילך [ת"ח: 14], דענת המגן-אברקה והט"ז להקל בזה, והעתיקים האחרונים: * אפלו לצאת בהם לרשות הרבים. עין משנה ברייתא. ועין במגן-אברקה שהביא בשם הפ"ח דענתו ד"ש לחש לשיטת הפוסקים הפחמירין שלא לצאת ברשות הרבים וכן פמ"א או בחצר שאינו מערב, דאחרי דלא מנעל הם אסורין הוי כמשא, ועל"כ גם באנפילאות יש להחמיר, ומשפט שם דרוקא אם הוא עשוי בצורת מנעל, אלא שהמגן-אברקה סיס על זה: דאין נוהגים בדיעת הר"ן בזה, וכמו שכתבנו סכתו במשנה ברייתא. ולפי דברי הט"ז אין אנו צריכין לכל זה, ודעוה דבאנפילאות של בגד דדרן מלבוש הוא, מתר לכלי עלמא לצאת בהם לרשות הרבים אף דלא מנעל הוא, ולפי זה פשוט דהוא הדין לבדים שהם גס"כ דרן מלבוש לאנשים, גס"כ בנדאי לאו בכלל משא הם אפלו בשבת, אלא שביום הכפרים חו"כ בשערי-תשובה בהם להחמיר משפט דאין מרגיש בהם עני

משנה ברורה

א (א) ונאפלו אינו וכו' ההקמא. ורצה לומר, דאף שהוא שלא לשם תענוג, אסור: (ב) חטטין. והיגו דנקא (ב) במקום שנוהגין לסוף בחל אפלו איש בריא, אבל במקום שאין נוהגין לסוף בחל איש בריא, אסור לסוף על-גבי חטטין, וכן ביום-טוב וכן בשבת, דמרבך דהוא משום רפואה, וקדלעיל בסימן שכו סעיף א בה"ה: ב (ג) של עור. אפלו ורצה, אלא דסנדל הוא (ג) של עור קשה ומנעל הוא של עור רך: (ד) קב הקטע. שנקטעה רגלו, עושה כמין דפוס רגל, ויש בה בית-קבול קטן ומכניס שם ראש שוקו, והוא קרוי קב, ומירי המחבר בעשאו של עור, והוא הדין אם הוא (ג) של עין ומחפה עור, וקדלקמה: (ה) אבל של גמי. וכו'. דכל שאינו של עור אינו נקרא מנעל אלא מלבוש. (ו) ויש מאחרונים שמחמירין בשל עין אפלו אינו מחפה עור, (ה) וכן יש מחמירין שלא לצאת מנעל העשוי מלבדים (שקורין וואלי"ק), ועשוי מנעל שלנו והוא מגן על הרגל, ואינו מרגיש כלל שהוא תוך, ולא בכלל ענוי הוא, (ו) ולפי זה הוא הדין (קאלאש"י) של גמא יש להחמיר. והגה, אף שאין למחות ביד המקלין אחרי שהשתקן-ערור וכן אחרונים מקלין בזה, של בגד כנהוג: (ז) אכן אם צריך לצאת החוצה, נכון יותר שילבש אלו הלכדים או הקאלאש"י ולא מנעלים של עור שיש בהם אסור מדינא, מה שאין פן אלו שהם רק משום חמרא: (ז) או של בגד וכי. גם בכל זה מירי כשאינו מחפה עור, לא למעלה ולא למטה [אחרונים]: (ז) מתר אפלו לצאת וכי. ובמנעל דאסור לצאת בו, אסור אפלו לט"ל בו בפני ממשלה למטה: (ח) לרשות הרבים. ורצה לומר, דאף שבתוך השנה אסור לצאת בו לרשות הרבים כיון שאינו דרך מלבוש, מכל מקום ביום-הכפורים (ט) כיון שאסור בנעילת הסנדל ואי אפשר לו לנעל מנעל של עור, נקרא זה דרך מלבוש לאותו הימים: (ט) של עור. שאין זה הנאת דרך נעילה, ולא אסור אלא כשהוא מנעילו ברגליו, ומכל מקום הפחמיר תבוא עליו ברכה. ופרי חדש הסכים לדעת הרדב"ז המוכח במגן-אברקה, דאין פאן בית-מחוש כלל. (ט) במה דברים אמורים, שלא בשעת תפלת שמונה-עשרה, אבל בשעה שמתפלל תפלת שמונה-עשרה אסור לעמוד על-גבי כרים וקטנות אפלו אינן של עור, משום שנוקא כמתנגא אם יעמוד אז על כרים וקטנות ונאפלו (י) אינן גבוהין שלשה טפחים: אבל מתר לעמוד (יא) כשהוא איש מצנן: על מעט עשבים להפסיק בין התקוע: ג' (י) כל שלשים יום. דעד אותו הזמן הענה קשה לה, וכן לחולה: או למי שיש לו מכה, לכלם הענה קשה להם: ד' (יא) לנעל סנדל מחמת עקרב. ונאפלו

שער הציון

(א) דרך המים: (ב) רש"י בכות ק"ב: (ג) דגם בקטע ששך זה, וכדאיתא ביבמות דף קג: (ד) אלהי רבה, עין שם: (ה) שערי-תשובה לעיל בסימן תקנד בשם הפנים מאירות, עין שם. ועין בהגהת חס"סופר שקמב שדכריו נכונים, ועל"כ יצאו בשלף ברחוב ילף בלבדים רבים באפן שצריגש התקוע למטה ברגליו ומרגיש שהוא תוך: (ו) ת"ח ופשוט: (ז) שם: (ח) הר"ן ביומא: (ט) פרי מגדים ובהג"ה: (י) פרי מגדים ובהג"ה: (יא) ומהצ"ח השקל. דבכרים וקטנות הוא דרך אגנה: (יב) חיי אדם. והשעם, דבזה לא שך אגנה כלל:

תרגום: 1 נעל עשויה מלכר עבה וקשה. 2 ענדלים.

הלכות יום הכפורים סימן תריד

ביאורים ומוספים

סימן תריד

דיני סיקה ונעילת הסנדל

[משנ"ב ס"ק א]

וְאָפְלוּ אֵינּוּ וְכוּ' הַתְּקֵמָא⁽¹⁾ וכו', שְׁלֹא לְשֵׁם תַּעֲנוּג, אָסוּר⁽²⁾.

1) בגדר 'סיכה', כתב לעיל (סי' תקנד ס"ק כח) שהיינו בדבר שהדרך לטוך בו, כגון בשמן או בורית וכדו' [וראה גם לעיל (סי' תריג ס"ק ב) שהזכיר בדבריו שהסיכה היא בשמן].

וכן לטוך את גופו במי בושם, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ד פ"ב תשובה ט) שנחשב הדבר כסיכה, ואסור.

וכן נתינת ספריי [דאדורנט] למנוע זיעה, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פע"א אות ט) והגר"נ קרליץ [קונטרס מים חיים לקט הלכות לחודש תשרי מהגר"א דינר עמ' 44] שנחשב כסיכה [ולגבי הנדון האם נחשב הדבר כהולדת ריח, שאסורה בכל שבת ויום טוב, ראה מה שהבאנו לעיל (סי' שכב ס"ק יח)]. אכן לגבי שימוש במשחת סבון שדוללה במים והיא כעת מי סבון, כתב בשו"ת אור לציון (שם תשובה ה) שאין זה נחשב כסיכה, אלא כרחיצה [ולכן באופנים שרחיצה מותרת ביום כיפור, מותר להשתמש בה].

ולגבי כלה תוך שלושים יום לנשואיה האם מותרת היא לטוך, ראה מה שכתב לעיל (סי' תריג ס"ק כו), ובשעה"צ (סי' תקנד ס"ק לח) [שונה הלכות סי' תריג ס"א].

2) אכן, רחיצה להעברת הזיעה, כתב לעיל (סי' תריג ס"ק ב) שמשמעות דברי השו"ע שם (ס"א) שמוותרת, כיון שאין רוחץ לשם תענוג [וראה מה שכתב במשנ"ב שם לענין מעשה]. ובטעם הדבר שסיכה חמורה מרחיצה כתב הלבוש (ס"א), שמפני שהנאת הסיכה מרובה, לפיכך גם כשאינו מתכוון לתענוג נחשב הדבר שמתענג הוא בכך, וכעין זה כתב המג"א (ס"ק א).

טעם אחר כתב רבינו מנוח (פי"ג מהל' שביית עשור ה"ט), ששונה רחיצה שדרך כל אדם לרחוץ את ידיו כשהן מזהמות ומלוכלכות, ולפיכך יודעים כולם שאינו מתכוין לתענוג, מה שאין כן סיכה שרק העשיר והמעונג דרכו לטוך להעביר את הזוהמא והלכלוך. אם כן נראה לאחרים שהוא סך לשם תענוג [ומבואר מדבריו, שסיכה כדי להעביר את הלכלוך אף היא אסורה כסיכה כדי להעביר את הזוהמא. וראה מה שכתב בה"ח (סי' תריג ד"ה ומ"ש שלא) להוכיח שסיכה כדי להעביר את הלכלוך הריהי מותרת כסיכה למי שיש לו חטטים בראשו, לפי דרכו שסבר שרחיצה להעביר את הזוהמא אסורה].

בדין סיכה שאינה לשם תענוג האם אסורה מהתורה או רק מדרבנן [לדעה שסוברת שגם שאר העינויים מלבד אכילה ושתייה אסורים מהתורה, כמובא במשנ"ב לעיל (סי' תריא ס"ק ג)], כתב השער המלך (פי"א מהל' שביית עשור ה"ה ד"ה דע שלפי) שאף היא אסורה מהתורה, וכן מבואר מדברי השיח יצחק שהובא בדבריו להלן (בהע' הבאה). מאידך, המחנה אפרים (הל' מאכלות אסורות פי"ח הט"ז ד"ה עוד בדיון) כתב שסיכה שאינה של תענוג לכל הדעות אסורה רק מדרבנן, וכן הוכיח בספר דברי יחזקאל (סי' טו ס"ק טו-טז) ממכמה ראשונים.

ולענין סיכה שלא לשם תענוג בתשעה באב, כתב השו"ע לעיל (סי' תקנד ס"ז) שמוותרת, וכתב בביה"ל שם (ד"ה סיכה) שלפי זה סיכה כדי להעביר את הזוהמא מותרת בו, וכמבואר בשו"ע לעיל (סי' תקעה ס"ג) לענין תענית ציבור [שעל הגשמים].

[משנ"ב ס"ק ב]

חֲטָטִין⁽³⁾ וכו', אָפְלוּ אִישׁ פְּרִיא⁽⁴⁾ וכו', קְעִיף אַ בְּהֵנָה⁽⁵⁾.

3) ובטעם הדבר שהותרה הסיכה לחולה או למי שיש לו חטטין בראשו, ואף על פי שלבריא אסור לטוך גם באופן שאינו מכוון בכך לתענוג, כתב השו"ע הרב (ס"א) משום שהסיכה אצלם אינה תענוג כלל [ואינה כסיכה להעביר את הזוהמא שהיא אסורה, משום שמ"מ יש בה תענוג, כמבואר בדבריו לעיל (ס"ק א) בשם הלבוש והמג"א], וכן ביאר הכף החיים (ס"ק ג) שהם רק מפייגים בכך את צערם ואינם מתענגים כלל.

טעם נוסף כתב הכף החיים שם, שאף אם הם מתענגים בכך, מ"מ לא אסרו חז"ל את הדבר בחולה ובמי שיש לו חטטין, וכן כתב השיח יצחק (יומא עו, ב ד"ה שם אסור) שבמקום צער לא גזרו רבנן, והוסיף, שאף לדעה הסוברת שאר עינויים אסורים מהתורה, מ"מ מסרם הכתוב לחכמים [וכמובא בשעה"צ לעיל (סי' תריא ס"ק א)].

4) ואף על פי שמ"מ ביום כיפור אסור לבריא לטוך, ואם כן מוכח הדבר שהוא סך לרפואה, ביאר הבית מאיר (הגהות כאן) שכיון שעל כל פנים בשבת מותר באופן כזה, לפיכך גם ביום כיפור מותר, וכמו שאמרנו בגמ' (ביצה יח, ב, שבת קיא, א) לענין טבילה ביום כיפור, שאין לאסור ביום כיפור יותר מבשבת, וכן כתב הר"ש (יומא עו, ב ד"ה גמרא).

אמנם, כתב במשנ"ב לעיל (סי' תריג ס"ק י, ובשעה"צ שם ס"ק יג) לענין רחיצת העינים ביום כיפור לצורך רפואה, שמוותר הדבר רק כשאין בו משום איסור רפואה בשבת, וכגון שנמשך הכאב לכל הגוף, וכתב המחצה"ש שם (ס"ק ד) שאף על פי שהתבאר בשו"ע לעיל (סי' שכב ס"כ-כא ובמשנ"ב שם ס"ק סו-סח) שרחיצת העין במים לרפואה מותרת בשבת, כיון שנראה הדבר כרחיצה ואין ניכר כרפואה, מ"מ שונה יום כיפור שכיון שהרחיצה אסורה בו למי שהוא בריא, אם כן מוכח הדבר שעושה זאת לרפואה [ומבואר אם כן שאין אומרים שכיון שבשבת הותר הדבר, גם ביום כיפור מותר]. וראה מה שכתבנו לעיל שם על שעה"צ (ס"ק יג).

5) ואכן כתב במשנ"ב שם (ס"ק ד) שבמדיניותנו שנוהגים לטוך בשמן רק לרפואה, אסור לטוך את הראש שיש בו חטטין, או לטוך על גבי מכה בכל מקום שהיא.

[משנ"ב ס"ק ג]

שְׁל עוֹר⁽⁶⁾.

6) ולענין ברכת 'שעשה לי כל צרכי' ביום כיפור, שנתקנה כשנועל את מנעליו [כמבואר בשו"ע לעיל (סי' מו ס"א)], כתב לעיל (סי' תקנד ס"ק לא) שאף על פי שיום כיפור אסור בנעילת הסנדל, מ"מ הסכימו הרבה אחרונים שמברכים, והוסיף בשעה"צ שם (ס"ק לט) בשם הפמ"ג, שאכן כך נוהגים. ובטעם הדבר כתב הלבוש (ס"ד), שכיון שמוותר לנעול מנעלים מחמת עקרב וכדו' [כמבואר בשו"ע להלן ס"ד], לפיכך מברך כמו בשאר ימים [והוסיף לעיין למה שכתב בסי' מו ס"ח שיש חלק מהברכות שמברכים אותן גם כשלא עשה את הדבר שעליו נתקנה הברכה, משום שנתקנו על הנאת העולם מהדבר. וראה גם ברמ"א שם ס"ח]. וראה מה שכתבנו לעיל (סי' תקנד ס"ק לא).

[משנ"ב ס"ק ד]

וּמְקַפֶּה עוֹר⁽⁷⁾.

7) ונעלי בד שהשרוכים שלהן מעור, דעת הגר"נ קרליץ (קונט' המשך במילואים עמוד 52

מילואים הלכות יום הכפורים סימן תריג המשך מעמוד קודם

[ביה"ל ד"ה ואם]

וקדלעיל פסיקין ד'טו.

18) כמו שכתב במשנ"ב שם (ס"ק מ) שהוצא מבית כסא קבוע צריך ליטול את ידיו גם כשלא עשה צרכיו, משום רוח רעה ששורה שם. אכן לענין בית הכסא של זמנינו, ראה מה שכתבנו (שם) שיתכן שאין לו כלל דין בית הכסא.

[שעה"צ ס"ק יג]

וקדלעיל פסיקין שכח"ט (19) וכו', פסיקין שכתב קציע' (20).

19) ואף על פי שכתב במשנ"ב שם (ס"ק סו-סח) שרחיצת העין במים לרפואה מותרת בשבת, כיון שנראה הדבר שעושה זאת לרחיצה ולא ניכר שעושה זאת לרפואה, התבאר במחצה"ש (ס"ק ד) ששונה יום כיפור, שכיון שהרחיצה אסורה בו למי שהוא בריא, אם כן מוכח הדבר שעושה זאת לרפואה.

אמנם, העיר בשו"ת אבן ישראל (ח"ט סי' סג הע' לט"ו תריג) ממה שהתבאר לקמן (סי' תרד ס"ק ב) שמי שיש לו חטטין בראשו מותר לו לסוכו לרפואה, במקום שאף בריאים נהגו לסוך בחול, שאין ניכר שעושה זאת לרפואה, ומוכח אם כן שאף על פי שביום כיפור אסור לסוך שלא לרפואה, וניכר הדבר שעושה זאת לרפואה, מ"מ כיון שלגבי שבת הדבר מותר, לכן גם לגבי יום כיפור מותר [וראה בדבריו לקמן (שם) בשם הבית מאיר. ואכן בשו"ת מהרי"ל דיסקין (ק"רא אות פט) ובשו"ת דובב מיישרים (ח"א סי' קכד אות א) העירו על המחצה"ש ממה שאמרו בגמ' (ביצה יח, ב) שמה שמותר בשבת מותר גם ביום כיפור].

20) שם התבאר, שמי שחושש אפילו באחת בעיניו רש היה ציר או שהיו שותתות ממנו דמעות מחמת הכאב או שהיה שותת דם או שהיה בו ריר וכדו', בתחילת המחלה מחללים עליו את השבת, כיון שיש בדבר משום סכנה, אבל לא בסוף המחלה, שכיון שכבר נחלשה מחלתו אין בה משום סכנה. וראה במשנ"ב שם (ס"ק כד) שדין אמצע המחלה כדון תחילתה.

[משנ"ב ס"ק יא]

פ"ו (21).

21) וכן ללעוס עצי קנמון ושאר בשמים כדי ללחלח גרונו ולפלוט, כתב הרמ"א לעיל (סי' תקסו ס"ג) שביום כיפור אסור. ולענין בליעת הרוק ביום כיפור, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תריב ס"ק כט).

צב ס"ק כט) שיתכן שגם בכל השנה די אפילו לכתחילה בנקיון בעלמא, ואפילו אם יש לו מים, אך סיים, שמי"מ יש להחמיר בדבר לכתחילה.

אולם, כתב בביה"ש (ד"ה והסיח דעתו) לגבי מי שלכלך ידיו בטיט בכל השנה, שגם לענין תפילה יתכן שלדעת הרא"ש די לו בנקיון בעלמא, ואין צורך ליטול ידיו, ואפילו אם יש לו מים.

[ובדין הנוגע במקומות המכוסים לענין תורה וברכות, כתב לעיל (סי' ד ס"ק טא) שדי בנקיון בעלמא, ואין צורך ליטול ידיו ואפילו אם יש לו מים, אמנם לעיל (סי' צב ס"ק כט) התבאר שרק בדיעבד די בנקיון בעלמא אף אם יש לו מים, וראה עוד מה שכתב לעיל (סי' סב ס"ק ח)].

[משנ"ב ס"ק ז]

והקט"ל הוא עד הפק"ק (17).

17) וכן לענין חולה שאוכל פת ביום כיפור, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ח סי' קלט) בשם שו"ת לבושי מרדכי (מהדו"ת יריד סי' יא אות ג) שיטול ידיו עד הפרק [וראה לעיל (סי' קסא ס"ק כא) שראוי להחמיר ליטול ידים לאכילה עד הפרק]. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ד פ"ב תשובה ה), וכן דעת הגר"שו אויערבך (ששי"ב פליט הע' ק), והגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פכ"ב אות א), והגר"ח קניבסקי (תורת המועדים ס"ק ז). וכן כתב בשו"ת להורות נתן (ח"ב סי' מב).

ובאופן שאוכל פחות מכביצה, שהתבאר בשו"ע לעיל (סי' קנח ס"ב) שיטול ידיו ולא יברך, כיון שספק האם חייב ליטול ידיו [כמבואר במשנ"ב שם ס"ק ט], התבאר בשו"ת אור לציון (שם) שביום כיפור לא יטול ידיו [ותבן שלכן אין דין הנטילה מצוי, שהרי מאכילים את החולה פחות פחות מכשיעור אם די לו בכך, כמבואר בשו"ע לקמן (סי' תריח ס"ז ו-ח). אלא אם כן אחזו בולמוס כמבואר שם (ס"ט)]. מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים שם) שגם כשאוכל פחות מכשיעור המצריך נטילה לכל הדיעות, מ"מ יכול להקל וליטול, כיון שאינה רחיצה של תענוג [ולענין פחות מזכית, שכתב המשנ"ב לעיל (סי' קנח ס"ק ז) שרק לכתחילה נכון להחמיר ליטול, ראה מה שכתב בספר שלמי תודה ימים נוראים עמ' קעז].

ולענין מים אחרונים לאחר האכילה, דעת הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים ס"ק ז) שמותר ליטול כפי השיעור הנצרך.

הלכות יום הכפורים סימן תריד המשך מעמוד עח

בו [דעת הגר"ש אלישיב (מנשים באהל עמ' קסד), ואשרי האיש ח"ג פכ"ב אות יב) שאסור להכניסו לתוך הנעל].

[משנ"ב ס"ק ה]

אָכַל שֶׁל גָּמִי (18) וכו', נְכוּן לְהַחֲמִיר פְּנֵיהֶם (19).

18) ומנעלים הדומים במראיתם לשל עור, כתב הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה מהדו"ת סי' נג אות ג) שאסור לנועלם מפני מראית העין, וכמו שאר דברים שנאסרו מפני מראית העין [כאכילת דם דגים שקיבצו בכלי (שו"ע יריד סי' סו ס"ט), וחלב שקדים עם בשר (רמ"א שם סי' פז ס"א)]. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פכ"ב אות ו) שכיון שבזמננו כולם יודעים שיש נעלים כאלו בשוק, אין דבר משום מראית העין [ולענין מנעלים שרגילים ללבושם כל השנה, ראה מה שכתבנו בהע' הבאה].

19) וכן לגבי נעלים העשויות מפלסטיק, אף על פי שמרגיש בהם את קושי הנעל, דעת הגר"ש אלישיב (הל' חג בחג ימים נוראים פכ"ג הע' 51) שהריהו בכלל החומרא, כיון שמי"מ אין מרגיש בהן את קושי

מים חיים לקט הלכות לחודש תשרי מהגר"א דינר עמ' 44) שכיון שהשורכים הם כחלק מהנעל [כמבואר במשנ"ב לעיל (סי' שיש ס"ק יח) שהשחלתם בשבת נחשבת כיתיון מנא, משום שהם כחלק מהנעל], נחשב הדבר כגוף עור, ואסור לילך בהן.

ולגבי מדרס שעשו ממכתב ומצופה בעור ומניחים אותו בתוך הנעל, כתב בשו"ת חלקת יעקב (ח"ב סי' ריז) שכיון שהוא עשוי להינטל מהנעל, יש סברא לומר שנחשב הדבר כדבר נפרד מהנעל והריהו כעומד על כרס וכסתות מעור שמותר מעיקר הדין [כמו שכתב הרמ"א (כאן)]. ועוד, שכיון שיש צער גדול לילך בלעדיה, נחשב הדבר כהליכה בגשמים שהיא מותרת, וכמו שכתב הרמ"א להלן (ס"ד), ולפיכך מי שירדע בעצמו שהוא מצטער הרבה בלעדיה ולכן מיקל בדבר, אין מניחים אותו, אך מ"מ המחמיר תבוא עליו ברכה.

וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני יום הכיפורים עמ' קלו) שלכתחילה יש לחוש שעל ידי הכנסתו לנעל נחשב הוא כחלק ממנה, אך מ"מ כשאינו יכול לילך בלעדיה ואין אפשרות להכניס דבר אחר במקומו, מותר לילך

מילואים

הלכות יום הכפורים סימן תריד

המשך מעמוד קודם

לעמוד עליו רק כשהוא גבוה שלשה טפחים, מצד שאין גבוהות לפני המקום, ובפחות משלשה טפחים אין גובהו ניכר, וכמבואר במשנ"ב שם (ס"ק ג ו-ו), ושעם החילוק משום ששונה כאן שהוא דרך גאון, וכמבואר במשנ"ב (כאן) ובשעה"צ (ס"ק ז).

עוד התבאר במשנ"ב שם (ס"ק א) בביאור דברי הרמ"א שם (ס"א), שלעמוד בשעת תפילת שמונה עשרה על גבי כסא או ספסל אסור מצד טעם נוסף, שחששו שיטרד וירא שמה יפול ולא יוכל לכוון בתפילתו, ולפיכך אסור הדבר גם בשאינו גבוה שלשה טפחים, וראה במשנ"ב שם (ס"ק ב) שנחלקו האחרונים בדיון זה.

13) אמנם משמעות סתימת דבריו לעיל (סי' צח ס"ק י), שלכל אדם מותר לעמוד על גבי עשבים, כיון שבטלים הם לגבי הקרקע, ומה שכתב במשנ"ב 'איש מצונן', כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר עמ' תשנה) שכתב זאת כאורחא דמילתא ואינו בדוקא.

וכן לעמוד על גבי מחצלות, כתב הבאר היטב שם (שם ס"ק ז) שמתור, וכמו על גבי עשבים.

[ביה"ל ד"ה או של]

המחמיר לילך [ת"ף] 14.

14) וביאר הג"ר ברוך פרענקל (הגהות על המגיא ס"ק ב) שהיינו בלא אנפלאות של גמי וכדו', אך אין כוונת הב"ח למנוע מלילך כשרק גרבים על רגליו (והובא (דרכי חיים ושלוש אות תשנ"ד) שהרבי ממונקאטש נהג לילך בבית המדרש ובביתו רק עם גרבים, וכן הובא (חוט שני יום כיפור עמ' קלו, ארחות רבנו ח"ב עמ' רז) שהחז"א והגר"י קניבסקי הלכו רק עם גרבים, ושכך הקפידו החז"א שילכו גם מתפללי בית מדרשו. מאידך, משמעות דברי הכ"פ החיים (סי' תקנ"ד ס"ק עב) שלדעת הב"ח צריך לילך יחף בלא גרבים, וכן הובא (קצה המטה ס"ק ה) על המגיד מקאזניץ שנהג לילך יחף לגמרי, וכמו שכתב בספרו אור ישראל על תקוני זוהר (תיקון כא).

[משנ"ב ס"ק ז]

[כן לחולה] 15) וכו', הנצנה קשה להם 16.

15) והאם חולה שהולך בנעלי עור צריך להזהר שלא יראוהו אחרים, משום חשש מראית העין שהרי הם אינם יודעים שהוא חולה, כתב הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה מהד"ת סי' נג אות ג) שלא צמינו ענין של מראית העין אלא בדבר שהוא מותר ורק שהוא נראה כאיסור, מה שאין כן בנעלי עור שהותרו לחולה, כשם שהותרו בחורי חדרים כך הותרו גם בפני רבים [וכמו שמי שמבשל בשבת לחולה מסוכן, שאינו צריך להכריז לרבים שמבשל עבורו], וסיים, שמימי מפני החשד ולוות שפתים צריך למעט מלילך שלא לצורך.

ולענין קטנים באיסור נעילת הסנדל, ראה מה שכתב השו"ע לקמן (סי' תרט"ו ס"א), ובדברינו שם (ס"ק ב).

16) ובזמנינו שצמינות נעלים שאינן של עור שנוחות להילוך גם לחולה ולחיה, דעת הגר"י קניבסקי (שלמי תודה ימים נוראים עמ' קע"ח) שאין היתר לחולה ולחיה לילך בנעלי עור, וכן מבואר מדברי השדי חמד (שהובאו לעיל ס"ק ח).

וכן דן הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' צא אות כה) ש"ח, והליכות שלמה יום הכיפורים פ"ה סי"ב) שיתכן שבזמנינו אין היתר זה נוהג, ונשאר בצ"ע למעשה [וראה בשו"ת מנחת שלמה שם סי' ז עמ' מג, שהסתפק כן רק לדעה שסוברת שנעילת הסנדל אסורה מהתורה], אכן שוב הסתפק (שש"כ פל"ט הע' קיט, וראה נשמת אברהם ח"א כאן ס"ק א) שיתכן שחז"ל הפקיעו אותם

הארץ [שהרר גם בנעל של עץ מי"מ מרגיש בה את קושי הנעל ואף על פי כן אסור הוא לדבריהם, כיון שאין מרגיש את קושי הארץ].

וכן לגבי נעלי בית של זמנינו שהן נוחות מאד ואף יותר נוחות מנעלים (קרוקס'), דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני יום כיפור עמ' קלו) שלכל הפחות הן בכלל החומרא [וראה מה שכתב הקובץ פסקים ותשובות מהגר"מ גרוס (אלול תשרי עמ' קסח) לענין הרגיל לילך בהן כל השנה. ולענין 'נעלי בית' שאינן חפופות את רוב הרגל, ראה מה שכתב בספר הלכות חג בחג (שם). ולענין הליכה ביום כיפור בנעלי בית במקום שאין עירוב, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם עמ' קלו) שאם יש חשש שמה יפלו מרגליו צריך לקושרן, וראה מה שכתב בספר ארחות שבת (ח"ג פכ"ח סקכ"ו) בנדון זה].

ולענין נעלי גומי [נעלי התעמלות], דעת הגר"ש אלישיב (מנשים באהל עמ' קסה) שאמנם מעיקר הדין מותר לילך בהן ואף כך נהגו מי"מ יש מקום גדול בהלכה להחמיר לגביהן, כיון שצורתן כמנעל שהרי יש להן עקב וסוליא ונעשו להגן על הרגלים, ובפרט לפי מה שמבואר ברמב"ם (פ"ג מהל' שביתת עשור ה"ז) שצריך להרגיש את קושי הארץ [אולם לענין נעלים שסוליותן מבר, דעת הגר"ש אלישיב (הערות יומא עח, ב עמ' תצ) שכיון שאין להן עקב ונרגשת בהן הליכתו ואינן מנוגות כל כך על רגלו, הריחוק מותרות אף למהר"ן].

ולגבי נעלים סינטטיות שרגילים לנעלן בכל ימות השנה, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני יום כיפור עמ' קלו) שיתכן שדינן כנעלי עור והן אסורות מעיקר הדין, כיון שהן כצורת מנעל [של עור] לגמרי [וראה גם בספר ה"ל חג בחג (שם הע' 48) מה שכתב בשם הגר"ש אלישיב].

[משנ"ב ס"ק ז]

אָפּלוּ לְטַיֵּל בוּ בְּפִית מְמַשֶּׁה לְמַטָּה 10.

10) גם לעמוד על מקומו כשהוא נעול במנעל, משמעות דברי המשנ"ב לעיל (סי' תקנ"ד ס"ק לב) לענין תשעה באב, שהוא אסור. וכן הוכיח בשו"ת חלקת יואב (כרך ב אר"ח סי' ב) מהנדרן שהובא ברמ"א (כאן) לענין עמידה על גבי כרים וכסתות של עור, אף על פי שהוא רק עומד עליהם, וכתב שהוא שלא כמו מה שכתב שהאיסור הוא רק כשהולך בהן ארבע אמות [וראה מה שהסתפק הא"א (בטשטשטש, סי' תריג ס"א) שיתכן שלדעת שאסור מהתורה, על כל פנים האיסור הוא רק כשהולך בהן ארבע אמות].

[משנ"ב ס"ק ח]

דָּרַךְ מְלַבֵּשׁ לְאוֹתוֹ הַיּוֹם 11.

11) ולענין חיה וחולה המותרים לנעול נעלי עור, הסתפק המנחת חינוך (מצוה שיג אות יד) האם מותר להם לצאת בנעלים שאינן של עור, ומשום שאף להם נחשב הדבר כמלבוש וכמו לגבי שאר האנשים, או שכיון שלהם מותר לילך בנעלי עור, נעלים שאינן של עור נחשבות לגביהם כמשאוי, וכמו בשאר שבתות השנה. והשדי חמד (אסיפת דנים מערכת יום כיפור סי' ג אות טו) העיר על דבריו, שבאופן שהם יכולים לילך בנעלים שאינן של עור, הריהם כשאר האנשים שאסורים לנעול נעלי עור, וממילא מותר גם להם לצאת בהן לרשות הרבים. וראה מה שהבאנו להלן (ס"ק י) בדין חיה וחולה בזמנינו שצמינות להם נעלים שאינן של עור, האם מי"מ הותרו להם נעלים מעור.

ולענין היוצא לרשות הרבים בנעלי עור האסורות, ראה מה שכתבו המנחת חינוך (שם), והדעת תורה (ס"ד).

[משנ"ב ס"ק ט]

אֵינָן גְּבוּהֵיין שְׁלֵשָׁה טַפְחִים 12) וכו', קָשָׁהוּ אִישׁ מְצַנְנָן 13.

12) היינו שאינו כשאר מקום גבוה, שאטר השו"ע לעיל (סי' צ ס"א-ב)

מילואים

הלכות יום הכפורים סימן תריד

המשך מעמוד קודם

[משנ"ב ס"ק יא]

לְנֶעַל סִגְדָּל מִתְּחַת עֶקְרֵבָה¹¹.

17) וגם באופן שיכול לנעול נעל של שעם וכדו', כתב הפרי חדש (ס"ד) שמותר לנעול סנדל של עור, כיון שבמקום סכנת עקרב לא אסרו את נעילת הסנדל כלל. וכן צידד השיח יצחק (יומא עח, ב ד"ה אם) שלא פלוג רבנן בהיתרם.

מאיסור זה, וגם בזמנינו מותרים הם לילך בנעלי עור.

ודעת הגרי"ג קרליץ (חוט שני יום כיפור עמ' קלח) שאף בזמנינו שיש נעלי פלסטיק או גומי, מי"מ מותר להם לילך בנעלי עור, כיון שהז"ל התיירו להם את הדבר. וכן לכאורה מבואר מדברי המנחת חינוך (שהובאו לעיל ס"ק ח). וראה מה שכתבנו להלן (הע' הבאה). לענין הליכה בנעלי עור במקום שמוזיז עקרבים.

הלכות יום הכפורים סימן תריד תרמו

המשך מעמוד 156

לגבי אנשים גדולים הרחוקים מאד מהרהורי עבירה (והוסיף הצמח צדק שם, שאף על פי שהרהור עבירה בערב יום כיפור אינו שכיח, מי"מ ההרהור במה שמפחד שלא יארע לו טומאה לביל יום כיפור, הוא שכיח מאד בערב יום כיפור, ועלול אף הוא לגרום טומאה כהרהור עבירה).

וכן כתב הגרי"י קניבסקי (קריינא דאגרתא ח"א סי' קסה-קסט) שדברי חז"ל אמורים במי שאירע לו הדבר שלא מחמת טבעו כלל, כגון מי שנשוי וכן ארבעים שנה ומעלה ועמוס בתורה ויראה, שבאופן זה נשלח לו הדבר מהשמים בגזירה מיוחדת, מה שאין כן מי שמחמת טבעו אירע לו הדבר, כגון אצל צעירים וכל שכן אצל מי שאינו נשוי, ודאי שהדבר אירע לו על ידי הרהור ואפילו מלפני כמה שבועות (והוזכר בדבריו את דברי הצמח צדק הנ"ל, וכתב שכך ידוע גם מעד גדולי ישראל שהורו כן). וסיים, שמי"מ צריך לעשות את התיקון המבואר בספרים, ללמוד משניות מסכת כלים בעיון ובהעמקה כפי יכולתו, כיון שלא עלה בידו להתפלל ביום הכיפורים בקדושה ובטהרה [ולא מצד ידאג כל השנה], והלימוד לשם שמים יתקן את הדבר.

וכן לענין חולה שראה קרי, כתב הכף החיים (ס"ק ט) שיש לתלות שהדבר בא לו מחולשת החול.

8) ותקנה זו שיוסיף בלימוד, כתב לעיל (סי' תקעא ס"ק ד) לגבי מי שבא להתכפר על עוונות ידועים, והוסיף, שההוספה בלימוד מועילה לכפר על עוונותיו דוק לאחר ששב בתשובה, שאם לא כן נחשב הדבר כטובל ושרץ בידו.

[שעה"צ ס"ק ה]

אף הַתּוֹרָה מְטַהֵר אֶת יִשְׂרָאֵל⁹.

9) עוד בסגולת התורה לטהר הטמאים, כתב בביה"ל לעיל (סי' תקעא ס"ב ד"ה תלמיד חכם) בשם החיי אדם, שהתורה היא כמקוה טהרה, והיא נמשלה לאש וכל הבא באש נטהר.

[משנ"ב ס"ק ז]

בְּשֵׁם הָאֱלֹהִים יִלְלוּ¹⁰.

10) שם (פכ"א אות מ) כתב בשם הארי"ז (פרי עץ חיים שער יום הכיפורים פ"ב) תיקון לדבר, שיאמר כל יום במשך שלושים יום [רצופים, אחר יום כיפור] את הפיוט מסדר קדושות של יום כיפור בכונה שלימה ורציחה ובדמעות [ראה בסודר בית יעקב (סדר ליל יום כיפור שער העין סי"ט) פירוט הפיוטים]. עוד בענין התיקונים על הדבר, ראה בדת תורה (ס"ב) בשם השו"ת אמרי אש האדמ"ר מבעל, וכן בכף החיים (ס"ק יא), וכן במה שהבאנו לעיל (ס"ק א) בשם הגרי"י קניבסקי.

4) שם נתבאר דיני ההרחקה שצריך לנהוג בין איש לאשתו בזמן שהיא נדה [וראה שם (ס"ו-י)]. מזה הדין באופן שאחד מהם חולה.

ולמעבר את התינוק בין אשה לבעלה [קוואטרן] בברית מילה שנערכת ביום כיפור, כתב בשו"ת שבת הל"ד (ח"ז סי' קס אות ב) שנהגו להקל בדבר, כיון שהוא ענין של מצוה, וכן דעת הגר"ש איוערבך (אוצר הברית פ"ד סי' ח הע' ה'), הליכות שלמה יום כיפור פ"ה ס"ב) שבאופן זה יש לסמוך על דעת השו"ע (בשעה"צ ס"ק א) שסבר שהנגיעה אסורה רק בלילה. מאידך, דעת הגרי"ג קרליץ (חוט שני יום כיפור עמ' קלט) שאין להעבירו מאשה לבעלה, ויעבירוהו על ידי אחר.

[משנ"ב ס"ק ג]

יְכַן אֶסוּר לִישֵׁן וכו'.⁶

5) ואף לישון בשתי מטות נפרדות הנוגעות זו בזו, כתב המחצה"ש (ס"ק א) שאסור, וכמו שאסר הרמ"א (ירד סי' קצה ס"ו) לגבי אשתו נדה, וכן היא משמעות סתימת המשנ"ב לעיל (ס"ק א), ושלא כמו שכתב המטה אפרים (אלף למטה ס"ק ב) שלענין יום כיפור יש להקל בזה, ובפרט כשיש טורח בדבר.

[משנ"ב ס"ק ג]

רַב אֶזְרִיָּהוּ הַשְּׂתֵיָה⁶ אוּ מִתְּחַת הַרְהוּר (כְּדוֹמָה?) וכו', יִשְׁנֶה שְׁנֵי דְפָיִם⁸.

6) ולפיכך בטעם דברי הרמ"א לעיל (סי' תרח ס"ד) שאין לאכול בערב יום כיפור דברים המחממים את הגוף ומאכלי חלב שמרבים את הורע, כתב במשנ"ב שם (ס"ק יז) שצריך להיזהר בכך ביום כיפור יותר מבשאר ימות השנה משום שביום כיפור אסור לטבול [ולא מחמת המבואר כאן שהרואה קרי ידאג כל השנה וכו'].

וכן לענין מה שכתב לקמן (סי' תריט ס"ק יד) שכדי שלא יבוא לידי טומאה יאמר קודם השינה את ארבעת המזמורים הראשונים בתהלים, וכן שטוב שלא יכסה את עצמו בכרים וכסתות כיון שהם מחממים, ועל כל פנים שלא יכסה את רגליו, התבאר בדברי השל"ה [שהוא מקור הדבר] שטעם הדבר שבוים כיפור צריך לשמור את עצמו יותר מבשאר ימות השנה, כיון שאנו דומים ביום זה למלאכים וצריכים להיות טהורים כמותם, ובפרט מטומאת קרי [וראה גם בביה"ל לעיל (סי' תר ס"ד ד"ה יכול) ובמה שכתבנו שם, שבערב יום כיפור צריך לטבול משום קרי כדי להתרמות לטהרת המלאכים].

דיני הרחיצה והטבילה ביום כיפור למי שראה קרי, התבאר בשו"ע לעיל (סי' תריג ס"א) ובמשנ"ב שם (ס"ק כו-ל).

7) ומטעם זה כתב בשו"ת צמח צדק (שער המילואים סי' טב), שבעל התניא היה שוחק ממי שנצטער מהדבר, כיון שדברי חז"ל נאמרו רק